

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

สงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในเดือนกันยายน ปีค.ศ.1939 และสิ้นสุดลงในปี 1945 เป็นช่วงเวลาที่เราได้เรียนรู้เรื่องราวที่เลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ สงครามอันเกิดจากความ ต้องการของ ฮิตเลอร์ ที่จะสร้างประเทศเยอรมนีหรือ Drittes Reich (The Third Reich) ให้มีความยิ่งใหญ่ นำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เพื่อนมนุษย์ ความต้องการเป็นมหาอำนาจทางการเมือง และการทหารของฮิตเลอร์ ผสมกับปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความแตกต่างทางด้านเผ่าพันธุ์ ส่งผลให้พลเรือนในประเทศเยอรมนี ซึ่งแม้บางส่วนไม่เห็นด้วยกับความคิดและการกระทำอันโหดเหี้ยมในครั้งนี้ ต้องได้รับผลกระทบที่หนักหน่วงอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

เมื่อสงครามสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝ่ายอักษะ ก็ได้เกิดความเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ในแวดวงวรรณกรรมเยอรมัน "ลักษณะเด่นที่สุดอย่างหนึ่งของวรรณกรรมเยอรมันนับแต่ปี 1945 เป็นต้นมาคือแนวโน้มที่นักเขียนหลายคนได้แสดงตัวเป็นมโนธรรมของประเทศชาติ"¹ กล่าวคือ หลังจากที่ประเทศเยอรมนีเป็นฝ่ายแพ้สงครามพร้อมกับการล่มสลายของลัทธิเผด็จการนาซี มีนักเขียนชาวเยอรมันหลายคนที่ผ่านมาสงครามอันโหดร้ายพร้อมกับเพื่อนร่วมชาติมองเห็นถึงความเจ็บปวดของประชาชน บาดแผลของชาติเยอรมันอันเกิดจากสงคราม การทำลายล้างชนชาติยิว ซึ่งนับเป็นความผิดที่ยากจะอภัย และการมีชีวิตรอดอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลนาซี พวกเขา ลุกขึ้นสร้างวรรณกรรมที่มีลักษณะต่อต้านสงครามและความคิดเผด็จการ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึง

---

¹ กฤษณา ม.ชารมะ, *ชุดนักเขียนเยอรมัน: ไฮน์ริช เบิล*, แปลโดย อัมภา โอตระกุล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2522), หน้า 10.

ความปวดร้าวของเพื่อนร่วมชาติที่ยังมีชีวิตเหลือรอดอยู่ท่ามกลางเศษซากของเมืองหลังสงคราม นอกจากนี้ยังมีนักเขียนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่เพียงแต่สร้างวรรณกรรมที่มีลักษณะต่อต้านสงครามเช่นเดียวกับนักเขียนกลุ่มแรก พวกเขายังบอกเล่าถึงสภาพของสังคมเยอรมันภายหลังจากสงครามพร้อมกับหยิบยกเอาปัญหาอันเป็นผลสืบเนื่องจากสงคราม และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหลังสงครามมาสะท้อนให้เห็นในวรรณกรรม นักประพันธ์เยอรมันหลายคนลุกขึ้นมาเขียนหนังสือเพื่อเสนอเรื่องราวสมัยนาซีและแสดงอารมณ์ขมขื่นกับอดีตดังกล่าว นักเขียนกลุ่มที่ว่านี้ไฟแห่งข้อมูลจะมอดลงเมื่อเวลายิ่งผ่านไปนานเข้าส่วนนักเขียนอีกกลุ่มหนึ่งที่เสนอเรื่องราวในอดีตผสมผสานกับเนื้อหาของปัจจุบันอีกด้วย เราจะยังคงได้ยินชื่อของเขาเหล่านั้นอยู่ในแวดวงวรรณกรรมปัจจุบัน²

ไฮน์ริช เบิล (Heinrich Böll) เป็นหนึ่งในบรรดานักเขียนในกลุ่มหลังดังกล่าวที่ได้สร้างสรรค์ผลงานไว้มากมายหลังจากที่เขาสามารถรอดชีวิตกลับมาได้จากสงคราม ประสบการณ์และความทรงจำอันเกี่ยวกับความโหดเหี้ยมของนาซีตั้งแต่วันแรกที่ ฮิตเลอร์ ขึ้นครองอำนาจ และวันเวลาแห่งความยากลำบากในสงครามได้ฝังลึกลงในจิตใจของเขา ในขณะเดียวกัน ภาพอันน่าสลดใจของผู้คนและซากปรักหักพังของบ้านเรือนหลังสงคราม ผสมกับความน่าเบื่อหน่ายของการเป็นทหารและความทารุณที่เขาประสบมาในระหว่างการใช้ชีวิตในสนามรบ ได้กลายเป็นสิ่งที่ผลักดันให้เบิลต้องเขียน เพื่อเป็นการเรียกร้องและกระตุ้นเตือนผู้อ่าน โดยเฉพาะเพื่อนร่วมชาติของเขาให้หันกลับมาระลึกถึงอดีตอันโหดร้ายภายใต้การปกครองของนาซี (NAZI) และตระหนักถึงผลร้ายที่สงครามทิ้งไว้ให้กับมนุษยชาติ

แนวคิดที่โดดเด่นประการหนึ่งในงานของเบิล คือแนวคิดต่อต้านสงครามของเขา เรื่องสั้นและนวนิยายส่วนใหญ่ของเบิล มักเต็มไปด้วยภาพความทรงจำของสงครามโลกครั้งที่ 2 เบิลได้

---

² พรสวรรค์ วัฒนางกูร, "แนวทางวรรณกรรมเยอรมันตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 ถึงปัจจุบันโดยสังเขป," *วารสารอักษรศาสตร์* 22/1 (มกราคม 2533): 117.

นำเอาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างและหลังสงครามมาถ่ายทอดผ่านเรื่องราวชีวิตของตัวละครได้อย่างมีศิลปะ พร้อมทั้งสอดแทรกทัศนคติของตนที่มีต่อสงครามลงในวรรณกรรมเหล่านั้น งานเขียนในช่วงแรก เช่น *The Train Was on Time* (1947), *And Where Were You, Adam?* (1951). *Traveller, If You Come to Spa...* (1950) เปรียบเสมือนบทวิพากษ์วิจารณ์อันรุนแรงต่อลัทธินาซีและระบบทหารซึ่งเขาเห็นว่าเป็นต้นเหตุแห่งสงครามและการทำลายความเป็นมนุษย์ ที่สำคัญเบิลชี้ให้เห็นว่าลัทธินาซีไม่อาจออกมาในเยอรมนีได้ถ้าชาวเยอรมันมีมโนธรรมและจิตสำนึกที่ไม่ถูกบดบังด้วยอุดมคติของความรู้สึกชาตินิยมที่เกินขอบเขต เขาบรรยายให้ผู้อ่านเห็นถึงโฉมหน้าที่แท้จริงของคำว่า ปิตุภูมิ เกียรติยศ และ วีรบุรุษ ที่ชักจูงให้ผู้คนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ แต่แท้ที่จริงแล้วกลับกลายเป็นเครื่องมือที่ผู้มีอำนาจในบ้านเมืองนำมาใช้เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง กระทำสิ่งต่างๆตามคำสั่งของตน โดยไม่คำนึงถึง "ความเป็นตัวตน" ของคนเหล่านั้น นอกจากนี้ "สงคราม" สำหรับเบิล ยังหมายถึง การที่ช่วงเวลาอันมีค่าของชีวิตถูกผลาญไปกับภาระกระทำที่ "ไร้สาระ"

ผลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 คือสงครามเย็น (Cold War) ทำให้ประเทศเยอรมนีถูกแบ่งแยกออกเป็น 2 ส่วนในปี ค.ศ. 1949 เป็นการเริ่มศักราชของยุคสงครามระหว่างอภิมหาอำนาจผู้นำของฝ่ายเสรีประชาธิปไตยกับผู้นำของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน หรือ เยอรมันตะวันตก ก็ได้ฟื้นฟูระบบการปกครองและเศรษฐกิจเพื่อบูรณะประเทศขึ้นมาใหม่ ความช่วยเหลือทางด้านเงินทุนจากสหรัฐอเมริกา ประกอบกับความร่วมมือจากอังกฤษและฝรั่งเศสในด้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ช่วยทำให้เยอรมันตะวันตกสามารถพัฒนาประเทศ และก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจของยุโรปตะวันตกได้ในระยะเวลาไม่นานภายหลังสงคราม สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่แปรเปลี่ยนไปในลักษณะดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทิศทางของวรรณกรรมของเบิลในยุคต่อมา

ดังที่ Prof. Dr. Eberhard Lammert ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณคดีเปรียบเทียบและนักอักษรศาสตร์ชาวเยอรมันเคยกล่าวไว้ว่า "ปัญหาสังคมที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข มักสะท้อนให้เห็นในวรรณกรรม" ผู้วิจัยพบว่า วรรณกรรมในระยะต่อมาของเบิล เป็นวรรณกรรมซึ่งมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ เสียดสี และสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัย ที่ที่การพัฒนาด้านวัตถุเป็นไปอย่างรวดเร็วอย่างใน *Group Portrait with Lady* (1971) ไม่เพียงเท่านั้น การที่วรรณกรรมส่วนใหญ่ของเบิลยังคงกล่าวพาดพิงถึง สงคราม อีกทั้งตัวละครที่มีชีวิตผ่านช่วงเวลาแห่งสงคราม ยังคงมีความรู้สึกเจ็บปวดทุกครั้งเมื่อนึกถึงความยากลำบากที่เกิดขึ้นกับตนในอดีต อย่างเช่น Fendrich ตัวเอกในเรื่อง *The Bread of Those Early Year* (1955) ที่กลายเป็นคนติดขนมปัง เพราะ

ต้องเผชิญกับความหวาดหวั่นในระหว่างสงครามนั้น ก็เพราะสำหรับเบลนั้น บาดแผลจากสงครามที่เกิดขึ้นในจิตใจมนุษย์ ไม่สามารถรักษาให้หายด้วยการพัฒนาวัตถุหรือการซ่อมสร้างบ้านเรือนขึ้นมาใหม่ได้ สิ่งที่จะช่วยเยียวยาสภาพจิตใจ คือ มนุษยธรรม ความรัก และความเห็นอกเห็นใจกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชั้น หรือศาสนา

สิ่งที่เบลทำอย่างสม่ำเสมอในฐานะนักเขียนคาธอลิก คือ การวิพากษ์วิจารณ์ศาสนจักรอย่างตรงและรุนแรงในงานเขียนของเขา เนื่องจากศาสนจักรคาธอลิกได้สนับสนุน ฮิตเลอร์ และพรรคนาซีตลอดระยะเวลาที่เกิดสงคราม แทนที่จะปลุกจิตสำนึกของชาวเยอรมันให้ตระหนักว่า นาซี กำลังจะนำประเทศเข้าสู่สงคราม และประกอบอาชญากรรมระดับมนุษยชาติ ในนวนิยายเรื่อง *The Clown* (1963) เบลโจมตีการเสแสร้งทำตัวเป็นผู้มีคุณธรรมของชาวคาธอลิก และการให้ความสำคัญแก่วัตถุและภาพลักษณ์ภายนอกมากกว่าจิตใจมนุษย์ว่า นอกจากจะมีส่วนทำให้ศีลธรรมของผู้คนตกต่ำลงแล้ว ยังเป็นการกระทำที่ไร้ซึ่งมนุษยธรรม ไม่ต่างไปจากพฤติกรรมของพวกนาซี

ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่เบลเน้นย้ำในงานของเขา คือ การให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยการนำเสนอผ่านการกระทำของตัวละคร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสามัญชนที่ไม่มีอำนาจใดๆในสังคม เช่น การเผารถทหารของฟอ-ลูก Grühl ใน *The End of a Mission* (1956) ยังเผยให้เห็นถึงความชัดเจนทางความคิดและความมุ่งมั่นของเบล ที่จะขุดค้นหารากเหง้าของปัญหาเกี่ยวกับมนุษยธรรม และความอยุติธรรม ที่สืบเนื่องจากสงครามมาตีแผ่ให้ผู้อ่านได้รับรู้ เพื่อเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกของผู้อ่าน ให้ตระหนักถึงสิทธิแห่งการเป็นมนุษย์ของตน ทั้งเป็นการบอกแก่ผู้อ่านว่า ความรักและความเห็นอกเห็นใจระหว่างเพื่อนมนุษย์ เป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาบาดแผลจากสงครามได้

เบลเริ่มมีชื่อเสียงจากการเขียนเรื่องสั้นในปีค.ศ.1949 และยึดอาชีพนักเขียนอิสระจนวาระสุดท้ายของชีวิต ตลอดระยะเวลากว่า 30 ปีในวงวรรณกรรม เขาได้สร้างสรรค์ผลงานไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งเรื่องสั้น นวนิยาย บทละครวิทยุ งานแปล และบทความวิจารณ์วรรณกรรมและสังคม นอกจากนี้ งานของเขาก็มักจะได้รับการเอ่ยอ้างถึง และถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นหัวข้อในการวิจารณ์อยู่เสมอ เบลได้รับรางวัลโนเบล สาขาวรรณคดีในปีค.ศ.1972 ในฐานะที่เขาให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดกับจิตใจ และความตกต่ำด้านศีลธรรมของชาวเยอรมัน อันเป็นผลสืบเนื่องมาตั้งแต่ยุคนาซีและสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงไม่น่าประหลาดใจเลยว่า นอกจากการเขียนหนังสือ

เขายังเคยมีส่วนร่วมในการประท้วงเพื่อต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ และเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพอีกหลายครั้ง

ในบทความชื่อ *In Defence of Rubble Literature (Bekanntnis zur Trümmerliteratur)* ที่เบลเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1952 เขากล่าวไว้ว่า

It is our task to remind the world that a human being exists for something more than to be bureaucratized – and that the destruction in our world is not merely external or so trivial that we can presume to heal it within a few years.³

ถ้อยคำอันเปรียบเสมือนการประกาศจุดยืนที่ชัดเจน และแสดงให้เห็นถึงหัวใจที่สามารถหยั่งลึกลงไปในความสาหัสของบาดแผลที่สงครามทิ้งไว้ให้แก่มนุษยชาติ ประกอบกับการได้อ่านวรรณกรรมของเบล ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาวรรณกรรมของเขา เพื่อที่จะค้นหาและวิเคราะห์แนวความคิดที่เบลมีต่อสงคราม โดยค้นคว้าและวิเคราะห์จากชีวประวัติ และความคิดที่ปรากฏในงานร้อยแก้วชิ้นอื่นๆของเบล ทั้งนี้ผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจจะศึกษาวรรณกรรมสงครามของนักเขียนท่านอื่นๆต่อไป ไม่มากนักน้อ

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

---

³ Heinrich Böll, "In Defence of Rubble Literature," in *Missing Persons and Other Essays*, trans. Leila Vennewitz (New York: McGraw-Hill Book Company, 1977), p. 131.

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของสงครามโลกครั้งที่ 2 และสภาพสังคมเยอรมนีภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีต่อวรรณกรรมต่อต้านของไฮนริช เบิล
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดต่อต้านสงครามในวรรณกรรมของไฮนริช เบิล

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

สงครามโลกครั้งที่ 2 และประสบการณ์การเป็นทหาร รวมทั้งสภาพสังคมเยอรมนีภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมต่อต้านสงครามของไฮนริช เบิล

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกที่จะศึกษาวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี (Fiction) ของไฮนริช เบิล โดยศึกษาจากฉบับแปลภาษาอังกฤษ ประกอบด้วยนวนิยายจำนวน 3 เรื่อง และเรื่องสั้นจำนวน 2 เรื่องดังนี้ คือ

นวนิยาย	1. <i>And Where were You . Adam ? (Wo Warst du, Adam ?,1951)</i> 2. <i>The Clown (Ansichten eines Clowns,1963)</i> 3. <i>Group Portrait with Lady (Gruppenbild mit Dame,1971)</i>
เรื่องสั้น	1. <i>Traveller , if You Come to Spa... (Wanderer,kommst du nach... Spa...,1951)</i> 2. <i>น้ำเฟร็ดของผม (Mein Onkel Fred,1951)</i>

เนื่องจากเบิลเป็นนักประพันธ์ที่สร้างสรรค์วรรณกรรมออกมาเป็นจำนวนมาก ไม่สามารถนำมาเป็นข้อมูลในการวิจัยได้ทั้งหมด ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเลือกงานที่มีความเด่นในเชิงวรรณศิลป์และเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนแนวความคิดต่อต้านสงคราม พร้อมกับแสดงให้เห็นทัศนคติที่เบิลมีต่อสังคมเยอรมันร่วมสมัย ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของผู้วิจัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกนวนิยาย 3 เรื่องและเรื่องสั้น 2 เรื่อง ดังกล่าวข้างต้น โดยผลงานวรรณศิลป์แต่ละชิ้นมีเนื้อหาที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และเหมาะสมที่จะใช้เป็นข้อมูลในงานวิจัย

นวนิยายเรื่อง *And Where were You, Adam ? (1951)* และเรื่องสั้นอีกสองเรื่อง คือ *Traveller, if you come to Spa... (1951)* และ *น้ำเฟร็ดของผม (1951)* นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถเป็นตัวแทนของวรรณกรรมในยุคแรกของเบิลหลังจากที่เบิลกลับจากสงคราม ที่สะท้อน

ให้เห็นถึงความทารุณของสงคราม แต่บทประพันธ์ทั้งสามเรื่องดังกล่าว เบิลได้ใช้ความสามารถทางการประพันธ์ทำให้เกิดความแตกต่าง ทั้งด้านรูปแบบงานประพันธ์ และสำนวนภาษา ส่วนวรรณกรรมอีกสองเรื่อง คือ *The Clown* (1963) และ *Group Portrait with Lady* (1971) นั้น เป็นภาพสะท้อนของสังคมเยอรมนีตะวันตกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สองช่วง กล่าวคือ *The Clown* สะท้อนให้เห็นภาพของสังคมในช่วงที่ประเทศเริ่มฟื้นตัวทางเศรษฐกิจตั้งแต่ทศวรรษที่ 60 ส่วนช่วงที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูในเยอรมนีเริ่มตกลึกให้เห็นปัญหาทางสังคมและการเมือง จะเห็นได้ในนวนิยายเรื่อง *Group Portrait with Lady* วรรณกรรมที่มีความโดดเด่นเป็นวรรณกรรมสะท้อนภาพของสังคมในยุคสมัยที่เบิลประพันธ์งาน

เมื่อพิจารณาจากสาระที่ปรากฏในตำนาน ประกอบกับช่วงเวลาเบิลประพันธ์วรรณกรรมดังกล่าวขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า บทประพันธ์ที่เลือกมาทำการศึกษาี้ จะสามารถช่วยให้มองเห็นภาพรวมของวรรณกรรมต่อต้านสงครามของเบิลได้ในระดับหนึ่ง

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. สืบค้นและรวบรวมข้อมูล
2. อ่านและวิเคราะห์วรรณกรรมของไฮนริช เบิล
3. ศึกษาอิทธิพลของสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีต่อวรรณกรรม และวิเคราะห์แนวคิดต่อต้านสงครามที่ปรากฏในวรรณกรรม
4. สรุปและรายงานผลการศึกษา

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจแนวคิดต่อต้านสงครามในวรรณกรรมของไฮนริช เบิล
2. เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมสงครามของนักเขียนอื่นๆต่อไป